

ลิ่วเว่ยตี้หวงหวาน (六味地黄丸)

ตำราต้นตำรับ

小儿药证直诀 เลี้ยวเออร์เหย้าเจิ้งจื้อจู่เหวีย (Key to Therapeutics of Children's Diseases)¹

« ค.ศ. 1114 Qian Yi (钱乙 เขียน) »²

ส่วนประกอบ

熟地黄 (酒蒸)	Radix Rehmanniae Praeparata	ลูตี้หวง (จีวเจิง)	240 กรัม
山茱萸	Fructus Corni	ซันจูยู่หวิ	120 กรัม
山药	Rhizoma Dioscoreae	ซันเหย้า	120 กรัม
泽泻	Rhizoma Alismatis	เจ้อเซี่ย	90 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	90 กรัม
丹皮	Cortex Moutan Radicis	ตันผี	90 กรัม

วิธีใช้

นำยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด เตรียมเป็นยาลูกกลอนโดยใช้น้ำผึ้งเป็นน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม วันละ 2-3 ครั้ง รับประทานกับน้ำต้มสุกอุ่น หรือน้ำต้มสุกผสมเกลือให้มีรสกร่อยเล็กน้อย หรือต้มเอาน้ำดื่มโดยปรับขนาดยาให้เหมาะสม^{1,3}

การออกฤทธิ์

บำรุงตับและไต เสริมยินและธาตุน้ำ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการตับและไตมียินพร่อง มีอาการปวดหรือเมื่อยล้าบริเวณเอว มึนหรือเวียนศีรษะ ตาตาย หูอื้อ หูหนวก เหงื่อออกตอนหลับ น้ำอสุจิหลังออกมาไม่รู้ตัว ทารกกระหม่อมปิดไม่มิด อาการจากยินพร่องจนเกิดภาวะร้อนพร่อง ทำให้มีไข้ในช่วงบ่ายและกลางคืน หรือมีเหงื่อออก ฝ่ามือฝ่าเท้าร้อน กระหายน้ำ ปวดฟันจากภาวะร้อนพร่อง ปากแห้ง คอแห้ง ลิ้นแดง ฝ้าน้อย ซีฟจรเล็กและเร็วถี่^{1,3}

ตำรับยาบำรุง: ลีวเว่ยตี้หวงหวาน

ตำรับยา ลีวเว่ยตี้หวงหวาน (六味地黄丸)

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคประสาทอัตโนมัติผิดปกติ ความดันโลหิตสูง ผนังหลอดเลือดเกิดการแข็งตัว โรคเบาหวาน ไตอักเสบเรื้อรัง ไทรอยด์เป็นพิษ วัณโรคปอด ทางเดินปัสสาวะติดเชื้อเรื้อรัง หอบหืด ประจำเดือนขาดหาย ประจำเดือนมาน้อย พัฒนาการทางร่างกายและสมองของทารกช้าผิดปกติจากภาวะยีนของตับและไตพร่อง^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
熟地黄 (酒蒸) สุตู่หวง (จิวเจิง) (โกฐขี้แมลงวันแห้ง)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงยีนและเลือด เสริมอสุจิและไขกระดูก
山茱萸 ชันจูยวี่	ตัวยาเสริม	เปรี้ยว อมฝาด	อุ่น เล็กน้อย	เสริมบำรุงตับและไต เก็บออมสารจำเป็น เหนี่ยวรั้งการหลั่งเร็วของอสุจิและปัสสาวะ
山药 ชันเหย้า	ตัวยาเสริม	หวาน	กลาง	บำรุงซี่ เสริมยีน บำรุงม้าม ปอดและไต เหนี่ยวรั้งสารจำเป็น แก่ตกร้าว
泽泻 เจ้อเซี่ย	ตัวยาช่วย	จืด อมหวาน	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับความชื้น ระบายความร้อน
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	กลาง	ขับน้ำ สลายความชื้น บำรุงม้ามสงบประสาท
丹皮 ตันผี (เปลือกรากโบทัน)	ตัวยาช่วย	ขมอมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็น กระจายเลือดเสีย ทำให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาซองพร้อมดื่ม ยาเม็ด ยาน้ำ ยาต้ม

ข้อควรระวังในการใช้

ควรระมัดระวังการใช้ตำรับยาลีวเว่ยตี้หวงหวานในกลุ่มผู้ป่วยที่มีอาการแพ้ยาและการขับเคลื่อนไม่ดี^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาลีวเว่ยตี้หวงหวาน มีรายงานการศึกษาวินิจฉัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาถูกกลอนและยาชงตำรับลีวเว่ยตี้หวงหวานมีฤทธิ์ปรับการทำงานของระบบหัวใจของหนูถีบจักร หนูขาว และกบให้เป็นปกติ บำรุงร่างกาย ลดความดันโลหิต ลดไขมันในเลือด ลดน้ำตาลในเลือด ยับยั้งการแข็งตัวของผนังหลอดเลือด และช่วยให้การไหลเวียนของเลือดในหนูขาวดีขึ้น ชะลอความแก่ในหนูถีบจักร หนูขาว และกระต่าย เสริมภูมิคุ้มกัน ปกป้องตับ และช่วยให้ประสิทธิภาพการทำงานของระบบไตดีขึ้นในหนูถีบจักร⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาลีวเว่ยตี้หวงหวานมีสรรพคุณเสริมกำลัง บำรุงร่างกาย ลดแรงกระตุ้นของสมอง ปรับการทำงานของระบบต่อมไร้ท่อ ปรับสมดุลของระบบประสาทอัตโนมัติและระบบไต ขับปัสสาวะ รักษาโรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน และเสริมสร้างเซลล์เยื่อหุ้มหลอดเลือด^{1,3} ตามการแพทย์แผนปัจจุบันตำรับยาดังกล่าวมีสรรพคุณบรรเทาอาการเหนื่อยง่าย รักษาโรคเบาหวาน ไตอักเสบเรื้อรัง ทางเดินปัสสาวะอักเสบ เส้นประสาทตาและจอประสาทตาอักเสบ⁴

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ตำรับยาลีวเว่ยตี้หวงหวานทางปากหนูถีบจักรในขนาด 0.6, 3 และ 30 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 14 เดือน พบว่าไม่ทำให้หนูถีบจักรเป็นมะเร็ง แต่กลับสามารถลดการเกิดเนื้องอกในหนูถีบจักร

สุตฺยหวง (จีวเจิง) โกรฐขี้แมวหนึ่งเหล้า (Radix Rehmanniae Praeparata) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Rehmannia glutinosa* (Gaertn.) Libosch. วงศ์ Scrophulariaceae⁶ เติบโตโดยวิธีหนึ่งเหล้า ดังนี้ นำตฺยหวง (地黃 โกรฐขี้แมว) ที่สะอาด เติมเหล้าเหลืองหรือเหล้าขาว คลุกเคล้าให้เข้ากัน (สมุนไพรรักษา เท่ากับ 10:3 โดยน้ำหนัก) แล้วใส่ในหม้อหนึ่งที่มีฝาปิดมิดชิด หนึ่งจนกระทั่งเหล้าแทรกซึมเข้าไปในเนื้อสมุนไพรรสขมได้จากสีของสมุนไพรรสขมจะเปลี่ยนเป็นสีดำเข้มมาก เป็นมัน และมีรสออกหวาน หลังจากนั้น นำไปตากแดดจนกระทั่งผิวนอกค่อนข้างแห้งไม่เหนียวติดมือ หั่นเป็นชิ้นหนา ๆ แล้วนำไปทำให้แห้ง⁷

ตฺยหวงมีคุณสมบัติเย็น รสหวานอมขม มีฤทธิ์ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็น เสริมยิน และธาตุน้ำ ใช้รักษาอาการความร้อนเข้ากระแสเลือด เช่น ปากแห้ง ลิ้นแดง ร้อนใน กระหายน้ำ คอแห้ง เป็น

จำเลือด อาเจียนเป็นเลือด เลือดกำเดาไหล เป็นต้น เมื่อนำมาเตรียมเป็นสตูตี๋หวง จะมีคุณสมบัติอุ่น เล็กน้อย มีรสอมหวาน มีฤทธิ์บำรุงเลือด เสริมยิน บำรุงธาตุน้ำและไขกระดูก ใช้รักษาอาการเลือดพร่อง ซีดเหลือง วิงเวียน นอนไม่หลับ ประจำเดือนไม่ปกติ ตกเลือด ยืนของไตพร่อง เหงื่อออกตอนหลัง ฝันเปียก กระหายน้ำ ธาตุน้ำและเลือดของตับและไตพร่อง เหวและเข้าปวดเมื่อยอ่อนแรง⁷

รายงานการวิจัย พบว่าการเตรียมสตูตี๋หวงโดยการนึ่งตี๋หวง จะทำให้สารกลุ่มอิริดอยด์ไกลโคไซด์ (iridoid glycosides) แยกตัวเป็นอิริดอยด์และน้ำตาลเชิงซ้อน ซึ่งน้ำตาลเชิงซ้อนบางส่วนจะแยกตัวต่อไปเป็นน้ำตาลเชิงเดี่ยว ทำให้ปริมาณน้ำตาลเชิงเดี่ยวในสตูตี๋หวงสูงกว่าตี๋หวง 2 เท่า นอกจากนี้สตูตี๋หวง จะมีปริมาณกรดอะมิโนลดลง แต่ปริมาณแร่ธาตุและสารสำคัญในสมุนไพรไม่แตกต่างกัน⁹ มีรายงานว่าเมื่อรับประทานสตูตี๋หวง อาจทำให้เกิดอาการข้างเคียงเล็กน้อย เช่น ท้องเสีย ปวดท้อง วิงเวียนศีรษะ อ่อนเพลีย เป็นต้น แต่อาการดังกล่าวจะหายไปเมื่อรับประทานยาอย่างต่อเนื่อง⁸

ชันจูยฺหวี่ (Fructus Corni) คือ เนื้อผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cornus officinalis* Sieb. et Zucc. วงศ์ Cornaceae⁶ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อแบคทีเรียชนิดที่ทำให้เกิดฝีหนอง (*Staphylococcus aureus*) ในหลอดทดลอง และมีฤทธิ์ขับปัสสาวะและลดความดันโลหิตในสุนัข⁸

การศึกษาความปลอดภัย: ตัวยาชินจูยฺหวี่มีพิษน้อย เมื่อให้ผงยาในสัตว์ทดลองชนิดต่าง ๆ ไม่พบอาการพิษใด ๆ นอกจากทำให้น้ำเยื่อเมือกของกระเพาะอาหารชั้นมากขึ้น แต่ไม่มีผลต่อเยื่อตาของกระต่าย⁸

ชันเหย้า (Rhizoma Dioscoreae) คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Dioscorea opposita* Thunb. วงศ์ Dioscoreaceae⁶ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 30 และ 60 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 10 วัน มีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด เมื่อให้ในขนาดเทียบเท่าผงยา 25 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 14 วัน มีฤทธิ์กระตุ้นและเสริมภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร นอกจากนี้สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์ช่วยให้ตัวไหมมีการเจริญเติบโตและอายุยืนขึ้น และผงยามีฤทธิ์ช่วยให้การเคลื่อนไหวของลำไส้กระต่ายดีขึ้น⁹

ตำรับยาบำรุง: ลีวเว่ยตี้ทงหวาน

การศึกษาทางคลินิก: ผงยามีสรรพคุณรักษาแผลอักเสบในช่องปาก อาหารไม่ย่อย ท้องเสียในเด็ก โดยทั่วไปแล้วตัวยาชนิดนี้มักใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับต่าง ๆ เช่น ยารักษาโรคตับอักเสบ ตับแข็ง โรคเบาหวาน วัณโรคปอด ตกขาว เป็นต้น⁹

เจ้อเซี่ย (Rhizoma Alismatis) คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Alisma orientalis* (Sam.) Juzep. วงศ์ Alismataceae⁶ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ขับปัสสาวะในหนูขาว กระต่าย และสุนัข และมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูถีบจักรและหนูขาว¹⁰

การศึกษาทางคลินิก: ผงยามีสรรพคุณรักษาโรคติดเชื้อระบบทางเดินปัสสาวะ ไตอักเสบชนิดเฉียบพลันและชนิดเรื้อรัง บรรเทาอาการวิงเวียนศีรษะ¹⁰

การศึกษาความปลอดภัย: สมุนไพรชนิดนี้มีความปลอดภัย⁹ การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูขาวโดยการให้สารสกัดน้ำทางปาก พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูขาวตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 36.36 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดสารสกัดน้ำและสารสกัด 50% แอลกอฮอล์เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดทั้งสองชนิดดังกล่าวเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 15 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดสารสกัดเมทานอลเข้าหลอดเลือดดำและช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 0.78 และ 1.27 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และสารสกัดดังกล่าวเมื่อให้หนูถีบจักรทางปากในขนาด 4 กรัม/กิโลกรัม ไม่ทำให้หนูถีบจักรตัวใดตาย¹⁰

ผู้หญิง [โปงรากสน (Poria)] คือ เห็ดที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Poria cocos* (Schw.) Wolf วงศ์ Polyporaceae⁶ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์สงบประสาทในหนูถีบจักร คลายกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้กระต่าย⁸ ผงยาเมื่อให้ทางปากหนูถีบจักรในขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม มีผลยับยั้งอาการผิวหนังอักเสบ สารสกัดน้ำตาลเชิงซ้อนเมื่อให้ทางปากหนูถีบจักรในขนาด 250, 500 และ 1,000 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 7 วัน มีฤทธิ์เสริมกล้ามเนื้อให้แข็งแรง และเมื่อฉีดสารสกัด 70% แอลกอฮอล์เข้าช่องท้องกระต่ายในขนาด 0.5 กรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 5 วัน มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ นอกจากนี้ยังพบว่าเมื่อฉีดยาเตรียมเข้าใต้ผิวหนังหนูขาวในขนาดเทียบเท่าผงยา 1.4 กรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 8 วัน มีผลปกป้องตับได้¹¹

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำสามารถบรรเทาอาการหวัดผวนและจิตใจไม่สงบชนิดเรื้อรัง และมีฤทธิ์ระบายความชื้นและน้ำ¹¹

ต้นผี [เปลือกรากโม่ตัน (Cortex Moutan Radicis)] คือ เปลือกกรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Paeonia suffruticosa* Andr. วงศ์ Ranunculaceae⁶ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารพีโอนอล (paeonol) ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางเคมีของต้นผีมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูถีบจักร หนูขาว และหนูตะเภา ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดในสุนัขดีขึ้น ระบายปวด ระบายความร้อน ลดไข้ และสงบประสาทในหนูถีบจักร ขับปัสสาวะในหนูขาว สารสกัดน้ำช่วยให้การทำงานของหัวใจหนูขาวเป็นปกติ และลดความดันโลหิตในสุนัข¹²

การศึกษาทางคลินิก: ยาเตรียมจากสารพีโอนอลมีสรรพคุณรักษาโรคผิวหนัง เช่น ผดผื่นแดง ยาต้มมีสรรพคุณรักษาโรคความดันโลหิตสูง และโพรงจมูกอักเสบจากการแพ้¹²

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารพีโอนอลที่ละลาย (แขวนตะกอน) ในน้ำมันถั่วลิสง ความเข้มข้น 1:1 ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารพีโอนอลที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 4.9 และ 0.735 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ¹²

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรายาลี้วเว่ยตี้หวงหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Bensky D, Barolet R. Chinese herbal medicine: Formulas & strategies. 1st ed. Seattle: Eastland Press, 1990.
5. Hu SM, Jiang JM. Liuwei Dihuang Wan. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
6. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol.1. English Edition. Beijing: Chemical Industry Press, 2000.
7. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of traditional Chinese medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.

8. Bensky D, Gamble A. Chinese herbal medicine: Materia medica. Revised edition. Washington: Eastland Press, 1993.
9. Zhou ZC, Liu W. Rhizoma Dioscoreae: shan yao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
10. Kuang P, Wang SX. Rhizoma Alismatis: ze xie. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
11. Hu RJ, Wang SX. Poria: fu ling. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
12. Hou JY. Cortex Moutan: mudan pi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.